

Европейски съд по правата на човека

Маркс срещу Белгия
(Marckx v. Belgium)

Жалба № 6833/74, А.31

Решение от 13 юни 1979 г.

(резюме)*

Чл. 8: право на зачитане на семейния живот; **чл. 14:** забрана на дискриминацията; **чл. 1 от Протокол № 1:** защита на собствеността; **чл. 12:** право на встъпване в брак

Чл. 8 не прави никаква разлика между “законно” и “незаконно” семейство. Той не просто задължава държавата да се въздържа от намеса. В допълнение към това предимно негативно задължение, може да има и позитивни задължения, свойствени на едно ефективно “зачитане” на семейния живот. Вътрешноправният режим на семейните връзки между неомъжена майка и нейното дете трябва да им позволява да водят нормален семеен живот и да осигурява гаранции за интегрирането на детето в семейството му, още от момента на неговото раждане, без каквато и да е дискриминация, основана на рождение. “Семейният живот” по смисъла на чл. 8 включва най-малкото връзките между близки роднини, например тези между баба и дядо и внуци. Той обхваща не само социални, морални или културни отношения, а включва и интереси от материално естество, но не съдържа изискване на детето да се осигури право на някакъв дял от имуществото на родителите му или на други близки роднини, нито пък на една майка – пълна свобода да дарява или завещава имуществото си на своето дете. Различното третиране на “незаконородените” и “законородените” деца и майките им в тази област обаче е в нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8.

Факти по делото

На 16.10.1973 г. Паула Маркс, неомъжена, родила дъщеря – Александра, която според белгийското законодателство била “незаконородена”.

Според действащото към момента белгийско право, простият факт на раждането не създавал никаква правна връзка между неомъжена майка и нейното дете. Докато удостоверението за раждане било достатъчно доказателство за произхода от майката по отношение на дете, родено от омъжена жена, то за извънбрачно дете той се установявал или чрез доброволно припознаване от майката, или по съдебен ред. Според чл. 344 от Гражданския кодекс, припознаването имало декларативно значение – то не създавало, а отразявало статута на детето и пораждало действие от самото му раждане. Това не означавало обаче, че само действителната майка може да припознае. Всеки заинтересуван можел да повдигне въпрос за несъответствие на припознаването с действителното положение. Според правителството, около 25 % от неомъжените майки не припознавали децата си. Иск за установяване на произход от майката могли да предявяват детето, до 5 години след навършване на пълнолетие, или, докато е непълнолетно, неговият представител, със съгласието на семейния съвет, който се председателствал от районния съдия.

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

Установяването на произхода от майката на извънбрачно дете имало ограничено действие. В уредбата му по действащото белгийско законодателство не се използвали понятията “семейство” и “роднини”. По принцип то създавало правна връзка само между детето и майката, като то не ставало член на нейното семейство. Законът го изключвал от кръга на това семейство при наследяването по закон. Освен това, при смърт или запрещение на родителите, съгласие за сключване на брак преди навършването на 21-годишна възраст давал настойникът, а не бабата или дядото, както в случая на родено от брак дете. Законът не създавал и изрично задължение за издръжка между детето и баба му и дядо му. Все пак, предвидени били и изключения, например по отношение на пречките за встъпване в брак. Белгийският Касационен съд приемал, че бабата и дядото имат право на контакти с детето.

Припознато извънбрачно дете имало по-малко права при наследяване по закон, отколкото детето, родено от брак. Така, по отношение на наследството, оставено от негов родител, при отсъствие на завещание то нямало статута на наследник, а само на “извънреден наследник” – необходимо било да се снабди със съдебно разпореждане, което да го постави във владение на имуществото. Детето можело да получи цялото имущество на починалата си майка само при условие, че тя не е оставила други способни да я наследяват роднини. В противен случай максималният размер на частта му от наследството – която получавало, ако майка му не е оставила низходящи, възходящи, братя или сестри – била три четвърти от онова, което би наследило като “законородено”. Освен това, майката можела приживе да намали тази част наполовина. Накрая, ГК не давал на извънбрачното дете каквото и да е право на наследяване по закон на роднините на майка му.

Чл. 908 ГК указвал, че припознатите извънбрачни деца могат да получават чрез разпореждане между живи или чрез завещание не повече от частта, която могат да наследят по закон. Майката на такова дете, от своя страна, можела да му дари или завещае само част от своето имущество, освен при липса на роднини с право на наследяване. От друга страна, ако произходът на детето от майката не бил установен, тя можела да му прехвърли или завещае цялото си имущество, при условие че няма наследници с право на запазена част. По този начин майката била поставена пред алтернативата или да припознае детето си и да загуби възможността да му остави цялото си имущество, или да се откаже да установи правновалидни семейни връзки с него, за да може да му остави цялото си имущество, както би могла да направи за всеки чужд човек.

Ако майката на едно припознато “незаконородено” дете останела неомъжена, тя разполагала с едно единствено средство, за да подобри статута му, а именно “просто” осиновяване. Осиновеното дете придобивало правата на “законородено” дете по отношение на имуществото на осиновилата го майка, но не и право на наследяване по закон на роднините ѝ. Извънбрачно дете можело да получи пълния обем права на родено от брак дете единствено по пътя на “узаконяване”, при условие че майката сключи брак.

На 29.10.1973 г. Паула Маркс припознала дъщеря си в съответствие с чл. 344 от Гражданския кодекс, с което автоматично станала неин настойник, а на 30.10.1974 г. я осиновила, съгласно чл. 349 ГК. Процедурата по осиновяването налагала определени проучвания и разходи. Тя завършила на 18.04.1975 г. с решение, потвърждаващо осиновяването, считано от датата на започване на производството.

Резюме на решението на Европейския съд

Жалбоподателките твърдят, че приложението на разпоредбите на ГК относно извънбрачните деца и неомъжените майки, нарушава по отношение на тях чл.чл. 3, 8, 12 и 14 от Конвенцията и чл. 1 от Протокол N 1. Правителството възразява на първо място, че в техния случай въпросът е чисто теоретичен, защото: Александра Маркс не била страдала от факта, че произходът ѝ от майката не е бил установен веднага след раждането, а само 13 дни по-късно, когато била припозната, тъй като по това време тя не била осъзнавала

обстоятелството около своето раждане; майка ѝ, Паула Маркс, действала по свое желание, а не по принуда, когато я припознала и осиновила; нищо не показвало, че през периода от година и един ден между тези две събития Паула Маркс е имала каквото и да е желание да осигури дъщеря си чрез завещание или дарение в по-голям от допустимия по ГК размер; съществена част от разходите по осиновяването не могли да бъдат спестени; след осиновяването положението на Александра спрямо майка ѝ било същото като на едно “законородено” дете. Според правителството, жалбоподателките искат Съдът да се произнесе *in abstracto* по съвместимостта на определени законови положения с Конвенцията, което е недопустимо.

“Съдът не споделя мнението на правителството. Чл. 25 от Конвенцията дава възможност на всяко лице да твърди, че един закон нарушава правата му сам по себе си, при липса на конкретно прилагане, ако е изложено на риска да бъде директно засегнато от него (вж. *mutatis mutandis* решението от 6.09.1978 г. по делото [Клас и др.](#)¹, А.28, стр. 17-18, § 33). Такава е всъщност и тезата на жалбоподателките – те възразяват срещу няколко разпоредби от ГК, които са били приложени или се прилагат към тях автоматично. Като твърдят, че тези разпоредби противоречат на Конвенцията и на Протокол N 1, жалбоподателките не искат от Съда да направи абстрактен преглед на норми, което не би съответствало на чл. 25² (...), а оспорват едно правно положение – това на самотни майки и на извънбрачни деца – което ги засяга лично. В тази връзка Съдът напомня, че въпросът за наличието на вреда не е от значение по чл. 25, който, като употребява думата “жертва”, разбира “лице, пряко засегнато от разглежданото действие или бездействие” (вж. решенията по делата [Де Вилд, Оумс и Версайн](#)³ и [Енгел и други](#)⁴). Следователно, Паула и Александра Маркс могат да “твърдят”, че са жертви на нарушенията, от които се оплакват.”⁵

Жалбоподателките се позовават основно на чл.чл. 8 и 14 от Конвенцията. “По настоящото дело Съдът трябва да изясни значението и смисъла на думите “зачитане на личния и семеен живот”. Първият въпрос, който следва да бъде разрешен, е дали естествената връзка между Паула и Александра Маркс е породила семеен живот, защитен от чл. 8. Като гарантира правото на зачитане на семейния живот, чл. 8 предполага съществуването на семейство. Съдът е напълно съгласен с постоянната практика на Комисията по един решаващ въпрос, а именно, че чл. 8 не прави никаква разлика между “законно” и “незаконно” семейство. Такава разлика не би била в съответствие с думата “всеки”, а това се потвърждава и от забраната на чл. 14 за дискриминация, основана на “рождение”, при упражняването на правата и свободите, провъзгласени от Конвенцията. Затова чл. 8 е приложим към “семейния живот” на “незаконното” семейство, също както и към този на “законното”. При това не се спори, че Паула Маркс е поела отговорност за дъщеря си Александра от момента на раждането ѝ и постоянно е полагала грижи за нея, в резултат на което между тях е съществувал и продължава да съществува истински семеен живот. Остава да се установи какви изисквания е поставяло “зачитането” на този семеен живот пред белгийското законодателство във всеки от аспектите, засегнати в жалбата.” Съдът отбелязва, както е имал случай да приеме и по-рано, че основната цел на чл. 8 е да защити индивида срещу произволна намеса от страна на държавните органи. “Въпреки това, той не просто задължава държавата да се въздържа от такава намеса. В допълнение към това предимно негативно задължение, може да има и позитивни задължения, свойствени на едно ефективно “зачитане” на семейния живот. Това означава, наред с другото, че когато държавата установява във вътрешната си правна система режима, приложим към определени

¹ Klass and Others v. FRG

² След влизането в сила на Протокол 11 индивидуалните жалби са уредени в чл. 34 от Конвенцията.

³ De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium

⁴ Engel and Others v. the Netherlands

⁵ Решението е взето с мнозинство от 14 гласа срещу 1.

семеен живот, като тези между неомъжена майка и нейното дете, трябва да го прави по начин, който да им позволява да водят нормален семеен живот. Така, както е предвидено от чл. 8, зачитането на семейния живот предполага в частност, по мнение на Съда, наличие във вътрешното право на гаранции, правещи възможно интегрирането на детето в семейството му, още от момента на неговото раждане. В тази връзка държавата има възможност за избор между различни средства, но закон, който не задоволява това изискване, нарушава т. 1 на чл. 8, без въобще да е необходимо разглеждането му по т. 2. (...)

Практиката на Съда показва, че макар и чл. 14 да няма самостоятелно съществуване, той може да играе важна автономна роля, като допълва другите нормативни разпоредби на Конвенцията и протоколите. Чл. 14 защитава лица, поставени в еднакво положение, от всякаква дискриминация при упражняването на правата и свободите, установени в другите разпоредби (...), [в]с едно че чл. 14 съставлява неразделна част от всяка от разпоредбите, провъзгласяващи права и свободи. В съответствие с това, и след като чл. 8 е относим в настоящия случай, необходимо е да се вземе предвид и чл. 14 във връзка с чл. 8. Съгласно установената практика на Съда, едно различие е дискриминационно, ако “няма обективно и разумно оправдание”, т.е. ако не преследва “законна цел” или ако не е налице “разумно отношение на пропорционалност между използваните средства и целта, чието постигане се търси”. Като действа по начин, който да позволява на семейния живот на неомъжена майка и детето ѝ да протича нормално, държавата трябва да избягва всякаква дискриминация, основана на рождение. Така диктува чл. 14, разглеждан във връзка с чл. 8.”

А. Относно начина на установяване на произхода на Александра Маркс от майката

Според жалбоподателките, белгийската система нарушава правата им по чл. 8, разгледан самостоятелно и във връзка с чл. 14, като изисква припознаване или съдебно производство за установяване на произхода на извънбрачно дете от майката, докато за родено от брак дете той се доказва просто със свидетелството за раждане.

1. По твърдяното нарушение на чл. 8, разгледан самостоятелно

По отношение на Паула Маркс Съдът отбелязва, че необходимостта да извърши горните действия, макар и да не води до особени затруднения, “произтича от отказ майчинството да ѝ се признае напълно, от самия момент на раждането”. Освен това, дилемата да припознае детето си, което ограничава възможността ѝ да му прехвърли собственост, или да се откаже от установяване на семейните си връзки с него, “е несъвместима със “зачитането” на семейния живот – тя разстройва и пречатства нормалното развитие на такъв живот”. По-нататък, както се обосновава по-долу, “неблагоприятните последици на припознаването в областта на наследствените права сами по себе си са в противоречие с чл. 14 от Конвенцията, разгледан във връзка с чл. 8 и с чл. 1 от Протокол № 1”. “Затова Съдът заключава, че по отношение на първата жалбоподателка има нарушение на чл. 8, разгледан самостоятелно.”⁶

Що се отнася до Александра Маркс Съдът отбелязва, че единствената ѝ възможност да установи произхода си от майката е била да предяви иск. Макар и съдебното решение, установяващо произхода на едно “незаконородено” дете, да има същото действие като доброволното припознаване, процедурата е далеч по-сложна, до навършване на пълнолетие зависи от настойника и от семейния съвет и има риск да отнеме доста време. “Тази система е имала за резултат незачитане на семейния живот на Александра Маркс, която от гледна точка

⁶ Решението е взето с мнозинство от 10 гласа срещу 5.

на закона е нямала майка в периода 16-29.10.1973 г. Въпреки че този период е кратък, налице е нарушение на чл. 8 и по отношение на втората жалбоподателка.”⁷

2. По твърдяното нарушение на чл. 14, разгледан във връзка с чл. 8

Съдът не приема довода на правителството, че оспорваната уредба е в интерес на децата. Фактът, че някои неомъжени майки не желаят да се грижат за децата си, не оправдава предвидените начини за установяване на произхода – това може да се случи и при омъжена майка, за която въпреки това ще е достатъчен фактът на раждането за установяване на връзка с детето ѝ. “От друга страна, интересът на едно “незаконородено” дете от установяване на тази връзка е не по-малък от този на “законороденото”. Ако едно “незаконородено” дете не бъде припознато, то разполага само с едно средство, а именно иск за установяване на произхода от майката. Детето на една омъжена жена също има право да предяви такъв иск, но в голямата част от случаите вписването в свидетелството за раждане, или, при липса на такова, постоянното и фактическо ползване от статута на законородено дете, правят това излишно. Правителството не отрича, че действащият закон фаворизира традиционното семейство, но поддържа, че той цели да осигури пълноценното му развитие и следователно почива на обективни и разумни основания, свързани с морала и обществения ред. Съдът признава, че подкрепата и насърчаването на традиционното семейство е само по себе си законно и дори похвално. Все пак, в стремежа към това не трябва да се прибегва до мерки, чиято цел или резултат е, както в настоящия случай, ощетяване на “незаконното” семейство. Членовете на “незаконното” семейство се ползват от гаранциите на чл. 8 в равна степен с членовете на традиционното семейство.”

Правителството признава, че оспорваният закон може би подлежи на критика, но изтъква, че проблемът за реформирането му е възникнал едва няколко години след влизане в сила на Европейската конвенция по отношение на Белгия, с приемането на Брюкселската конвенция от 12.09.1962 г. за установяване на произхода на извънбрачни деца от майката. “Вярно е, че по времето, когато е била създадена Конвенцията – 4.11.1950 г., в много европейски държави се е считало за позволено и нормално да се прави разлика в това отношение между “незаконното” и “законното” семейство. Съдът напомня обаче, че тази Конвенция трябва да се тълкува в светлината на съвременните условия (вж. решението от 25.04.1978 г. по делото [Тайрър](#)⁸, А.26, стр. 15, § 31).” По-нататък той отбелязва еволюцията на законодателствата на европейските държави в това отношение и приетите международни документи за правата на самотните майки и извънбрачните деца, както и мотивите към законопроекта, внесен от белгийското правителство в Сената на 15.02.1978 г., в които се подчертава, че различното третиране на белгийските граждани според това дали са родени в брак или не, е в разрез с фундаменталния принцип на равенство пред закона, закрепен и в Конституцията.

“Следователно, различното отношение, от което се оплакват жалбоподателките, е лишено от обективно и разумно оправдание. В съответствие с това, начинът на установяване на произхода на Александра Маркс от майка ѝ е в нарушение на чл.14, разгледан във връзка с чл. 8, по отношение и на двете жалбоподателки.”⁹

Б. Относно обхвата на семейните връзки на Александра Маркс, съгласно закона

Съдът отбелязва, че в някои отношения Александра Маркс никога не е имала правна връзка със семейството на своята майка, например с баба си и с леля си по майчина линия.

⁷ Решението е взето с мнозинство от 12 гласа срещу 3.

⁸ *Tyler v. the United Kingdom*

⁹ Решението е взето с мнозинство от 11 срещу 4 гласа по отношение на Паула Маркс и 13 срещу 2 гласа по отношение на Александра Маркс.

Жалбоподателките определят тази ситуация като несъвместима с чл. 8 от Конвенцията, разгледан самостоятелно и във връзка с чл. 14.”

1. По твърдяното нарушение на чл. 8, разгледан самостоятелно

“По мнение на Съда, “семеиният живот” по смисъла на чл. 8 включва най-малкото връзките между близки роднини, например тези между баба и дядо и внуци, тъй като такива роднини могат да играят значителна роля в него. “Зачитането” на така разбирания семеен живот включва задължение за държавата да действа по начин, който да позволява тези връзки да се развиват нормално. Развитието на семеиния живот на една самотна майка и припознатото ѝ дете може да бъде възпрепятствано, ако детето не стане член на нейното семейството и ако установяването на произхода му има действие само между тях двамата.” Съдът намира, че в тази връзка има нарушение на чл. 8 по отношение и на двете жалбоподателки.¹⁰

2. По твърдяното нарушение на чл. 14, разгледан във връзка с чл. 8

“Една от проявите на различно отношение към “незаконородените” и “законородените” деца обхваща правото на наследяване по закон. Мнението си по този въпрос Съдът излага по-долу. Що се отнася до другите разлики, правителството не е изтъкнало аргументи, различни от изложените във връзка с установяването на произхода. Съдът не вижда обективно и разумно оправдание за разглежданите различия в отношението. Разбира се, “спокойствието” на “законните” семейства може понякога да се наруши, ако едно “незаконородено” дете се включи по смисъла на закона в семейството на майката, при равни условия с родено от брак дете, но това не е мотив, който може да оправдае лишаването на първото дете от основни права. Следователно, по отношение и на двете жалбоподателки, различното отношение, от което се оплакват, е в нарушение на чл. 14, разгледан във връзка с чл. 8.”¹¹

В. Относно имуществените права на жалбоподателките

ГК ограничава правата на “незаконороденото” дете и неговата майка относно наследяването по закон и разпорежданията между живи или чрез завещание. Според жалбоподателките, тази система нарушава по отношение на тях чл. 8 от Конвенцията, разгледан сам и във връзка с чл. 14, а в случая на Паула Маркс – и чл. 1 от Протокол N 1, разгледан самостоятелно и във връзка с чл. 14.”

1. Относно наследствените права на Александра

По отношение на Александра Маркс Съдът се произнася само по чл. 8 и по чл. 14, във връзка с чл. 8, а не и по чл. 1 от Протокол N 1, защото “тази разпоредба охранява само правото на всеки необезпокоявано да се ползва от “своята” собственост и, следователно, е приложима само към съществуващата собственост на лицето и не гарантира правото да се придобие собственост, било чрез наследяване или чрез дарение”.¹² Освен това, жалбоподателките не са се позовали на тази разпоредба в подкрепа на твърденията на Александра.

Мнозинството в Комисията не е възприело тезата на жалбоподателките, че наследствените права са част от семейните права и, като такива, попадат в приложното поле

¹⁰ Решението е взето с мнозинство от 12 гласа срещу 3.

¹¹ Решението е взето с мнозинство от 13 гласа срещу 2.

¹² Решението е единодушно.

на чл. 8. Все пак, шестима от членовете ѝ са застъпили противното становище, поради тясната връзка на правото на наследяване между родители и деца и между баба и дядо и внуци със семейния живот. "Съдът споделя мнението на малцинството. Семейният живот не обхваща само социални, морални или културни отношения, например в сферата на образованието на децата. Той включва също и интереси от материално естество, както се вижда, между другото, и от задълженията във връзка с издръжката и от мястото, което е отредено в законодателствата на мнозинството от договарящите държави, на института на запазената част от наследството. Наследствените права нормално не се упражняват преди смъртта на наследодателя, когато семейният живот претърпява промяна или дори приключва, но това не означава, че въпроси, касаещи тези права, не могат да се поставят преди смъртта – разпределянето на имуществото може да се извърши, и в практиката това често става, чрез завещание или чрез дарение за сметка на бъдещото наследство и, следователно, представлява аспект на семейния живот, който не може да бъде пренебрегван. Въпреки това, чл. 8 не съдържа изискване на детето да се осигури право на някакъв дял от имуществото на родителите му или на други близки роднини. И по въпросите на наследствените права чл. 8 по принцип предоставя на договарящите държави избора на средства, чрез които да позволят на всеки да води нормален семеен живот, а за тази цел подобно оправомощаване не е задължително. Вследствие на това, ограниченията, които белгийският закон налага на наследствените права на Александра Маркс, не са в конфликт с Конвенцията сами по себе си – разгледани независимо от причините, които са довели до тях. Същите аргументи са валидни и по въпроса за безвъзмездните разпореждания. От друга страна, разликата, която се прави в тази област между "незаконородени" и "законородени" деца, поставя въпроси по чл. 14 и чл. 8, разгледани във връзка един с друг. Съдът счита, че това различие в третирането, за което правителството не сочи специални основания, е лишено от обективно и разумно оправдание." Правителството подчертава, че след осиновяването ѝ, втората жалбоподателка е имала по отношение на първата наследствените права на "законородено" дете и затова е излишно да се обсъжда предишният период. "Този аргумент по същество повтаря част от предварителните възражения, вече отхвърлени от Съда. Нещо повече, подобно на Комисията Съдът счита, че необходимостта да се прибегне до осиновяване, с цел да се елиминира това различие, сама по себе си представлява дискриминация. Практическото задължаване на една неомъжена майка да използва такава процедура, ако желае да подобри положението на собствената си дъщеря по отношение на наследствените ѝ права, се равнява на игнориране на кръвната връзка и използване на института на осиновяването за една несвойствена цел. При това, самата процедура е донякъде дълга и сложна. Преди всичко, детето е оставено изцяло на инициативата на родителя си, защото не може да поиска от съда своето осиновяване. За разлика от едно "законородено" дете, Александра не е имала нито преди, нито след 30.10.1974 г., каквото и да е право на наследяване по закон спрямо членовете на семейството на Паула Маркс. И в това отношение Съдът не вижда никакво обективно и разумно оправдание. Според правителството, причината осиновяването да не дава на осиновеното дете никакви наследствени права по отношение на роднините на осиновителя е, че роднините може да не одобряват осиновяването. На Съда не се налага да решава този въпрос в настоящото производство, след като намира за дискриминационна необходимостта една майка да осиновява собственото си дете."

Правителството признава, че разширяването на наследствените права на "незаконородените" деца е необходимо, но според тях реформата трябва да стане по законодателен път и да няма обратно действие. Ако Съдът намери, че определени разпоредби на белгийския закон противоречат на Конвенцията, това ще се отнася за целия период от самото ѝ влизане в сила по отношение на Белгия (14.06.1955 г.), което пък ще доведе до оспорване на много вече извършени делби на наследства, тъй като по белгийското право давността за подобно оспорване е 30 години. Според правителството, единственият

начин да се избегне това положение би бил да се приеме, че изискванията на Конвенцията са се променили междувременно, като се уточни датата на промяната. “Съдът не следва да прави преглед *in abstracto* на законовите разпоредби, предмет на оплакванията. Той изследва въпроса дали тяхното приложение по отношение на Паула и Александра Маркс е в съответствие с Конвенцията. Безспорно, последиците от решението му неминуемо ще излязат извън рамките на конкретния случай, особено след като намереното нарушение произтича директно от оспорваните разпоредби, а не от конкретно тяхно приложение, но самото решение не може да анулира или отмени тези разпоредби – решението на Съда е по същество декларативно и оставя на държавата избора на средства, които да използва във вътрешноправната си система за изпълнение на задължението ѝ по чл. 53. При все това вярно е, че правителството има очевиден интерес да знае действието на настоящото решение във времето. По този въпрос следва да се изхожда от двата основни принципа на правото, които наскоро бяха припомнени от Съда на Европейската общност: “практическите последици от всяко съдебно решение трябва внимателно да се вземат предвид”, но “би било невъзможно да се отиде толкова далече, че да се намали обективността на правото и да се компрометира неговото бъдещо приложение, заради евентуалните последици, които могат да произтекат от такова съдебно решение по отношение на миналото. Европейският съд по правата на човека тълкува Конвенцията в светлината на съвременните условия, но му е известно, че различното отношение към “незаконородените” и “законородените” деца, например в областта на наследствените права, дълго време се е считало за допустимо и нормално в много от договарящите държави по Конвенцията. Еволюцията към равнопоставеност е била бавна и позоваването на Конвенцията за ускоряване на това развитие очевидно е възникнало като идея на доста късен етап. Предвид всички тези обстоятелства, принципът за правната сигурност, който е необходимо присъщ на Конвенцията, както и на правото на Общността, освобождава Белгия от задължението за преразглеждане на правни актове или положения, които предхождат постановяването на това решение. Нещо повече, подобно разрешение е намерено в някои държави, които имат конституционни съдилища. Тяхното публично право ограничава ретроактивния ефект на конституционни решения, които обезсилват законодателни разпоредби.

В обобщение, Александра Маркс е била жертва на нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8, както поради ограничаването на нейната способност да придобива собственост от своята майка, така и поради абсолютната липса на наследствени права по закон спрямо близките ѝ роднини по майчина линия.”¹³

2. Относно имуществените права на Паула Маркс

От момента на припознаването до осиновяването първата жалбоподателка е имала ограничена способност да прави разпореждания в полза на дъщеря си. Тя се оплаква от това положение, позовавайки се на чл. 8 и на чл. 1 от Протокол N 1, разгледани самостоятелно и във връзка с чл. 14.

(а) По твърдяното нарушение на чл. 8, разгледан самостоятелно и във връзка с чл. 14

“Както Съдът вече отбеляза, чл. 8 е приложим по разглеждания въпрос. Все пак, той не гарантира на една майка пълна свобода да дарява или завещава имуществото си на своето дете – по принцип изборът на средства, позволяващи на всеки да води нормален семеен живот, е оставен на договарящите държави и подобна свобода не е задължителна за съществуването на един нормален семеен живот. Следователно, оспорваното от Паула Маркс

¹³ Решението е взето с единодушие по отношение на липсата на нарушение на чл. 8, взет самостоятелно, и с мнозинство от 13 гласа срещу 2 по отношение на констатираното нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8.

ограничение не е в конфликт с Конвенцията само по себе си, разглеждано независимо от стоящите в основата му причини. От друга страна, разликата, която се прави в това отношение между омъжените и неомъжените майки, поставя проблеми. Правителството не е изтъкнало никакви специални аргументи в подкрепа на това различно третиране и, по мнение на Съда, (...) то е лишено от обективно и разумно оправдание. Следователно, то противоречи на чл. 14, разгледан във връзка с чл. 8.¹⁴

(б) Относно твърдяното нарушение на чл. 1 от Протокол N 1, разгледан самостоятелно и във връзка с чл. 14

Съдът се съгласява с Комисията, че въпросът попада в приложното поле на тази разпоредба. “Като признава на всекиго правото на мирно ползване от собствеността, чл. 1 по същество гарантира правото на собственост. Това е категоричният извод от думите “собственост” и “ползването на собствеността”¹⁵ (във френския текст на Конвенцията – “biens”, “propriete”, “usage des biens”). Подготвителните материали към Конвенцията, от своя страна, недвусмислено потвърждават това: съставителите ѝ неизменно говорят за “право на собственост”¹⁶, за да опишат предмета на последователните проекти, предшестващи настоящата редакция на чл. 1. И наистина, правото на разпореждане със собствеността съставлява традиционен и фундаментален аспект на правото на собственост (сравни решението от 7.12.1976 г. по делото Хендисайд¹⁷, А.24, стр. 29, § 62).”

Съдът обаче намира, че правото, дадено на държавите от т. 2 на същия член, “да въвеждат такива закони, каквито сметат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на собствеността в съответствие с общия интерес” оставя в суверенната власт на държавата да определя “необходимостта” от такъв закон. “А що се отнася до “общия интерес”, то той може в определени случаи да заставя законодателя да “контролира ползването от собствеността” в областта на разпорежданията между живи или на завещанията. Поради това, оспорването от първата жалбоподателка ограничение само по себе си не е в конфликт с Протокол № 1.

Тъй като обаче това ограничение е приложимо само към неомъжени майки и Съдът не вижда какъв е “общият интерес” в този случай, той намира, че по отношение на Паула Маркс е налице нарушение на чл. 14, разгледан във връзка с чл. 1 от Протокол № 1.¹⁸

Относно твърдяното нарушение на чл. 3 Съдът приема, че разглежданите законови разпоредби не съставляват унижително отнасяне по смисъла на този текст, макар и жалбоподателките да намират някои техни аспекти за унижаващи ги.

Той не намира нарушение и на чл. 12 от Конвенцията. По оплакването, че майката на едно извънбрачно дете на практика е принудена да сключи брак, ако иска да му осигури статута на “законородено”, Съдът счита, че не е необходимо да се произнася дали чл. 12 включва правото да не се сключва брак, тъй като за Паула Маркс не съществуват правни пречки да упражни свободата си да сключи брак или да остане неомъжена. Той не приема и тезата на жалбоподателките, че чл. 12 изисква всички правни последици на брака да са

¹⁴ Решението е взето с единодушие по отношение на липсата на нарушение на чл. 8, взет самостоятелно, и с мнозинство от 13 гласа срещу 2 по отношение на констатираното нарушение на чл. 14 във вр. с чл. 8.

¹⁵ В английския текст на Конвенцията – “possessions” и “use of property”.

¹⁶ “right of property” или “right to property”

¹⁷ Handyside v. the United Kingdom

¹⁸ Решението е взето с мнозинство от 10 гласа срещу 5 по отношение на приложимостта на чл. 1 от Протокол № 1, с мнозинство от 9 гласа срещу 6 по отношение на липсата на нарушение на този текст, взет самостоятелно, и с мнозинство от 10 гласа срещу 5 по отношение на констатираното нарушение на чл. 14 във вр. с чл. 1 от Протокол № 1.

приложими и към сходни в някои отношения фактически положения, като намира, че въпросът е извън приложното поле на чл. 12.¹⁹

По направеното искане за справедливо обезщетение за претърпени неимуществени вреди Съдът приема, че намерените нарушения са достатъчно обезщетение.

¹⁹ Решението по чл. 3 и чл. 12 е единодушно.